

КЛИМЕНКО

Артем Олегович

klimenkovchus@gmail.com

УДК 338.242

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТINSTITUTIONALIZATION OF INNOVATIVE ENTERPRISE:
THEORETICAL ASPECTS

студент, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончара

У статті розкрито теоретичні аспекти інституціоналізації інноваційного підприємства. Присвячено увагу практичному та теоретичному доробку вчених, які досліджували дану тему. Констатовано, що центральним фактором при формуванні тривалих коливань у всіх сферах економічного життя є інновації. Окреслено наслідки розвитку інституційного потенціалу та умови розвитку функціонування інституційного середовища в рамках інноваційного підприємництва. Наведено практичні рекомендації, щодо забезпечення інноваційних проектів фінансовими ресурсами. Визначено перспективні напрямки подальших досліджень в рамках окресленої проблематики.

В статье раскрыты теоретические аспекты институционализации инновационного предприятия. Уделено внимание практическим и теоретическим наработкам ученых, исследовавших данную тему. Констатировано, что центральным фактором при формировании длительных колебаний во всех сферах экономической жизни являются инновации. Определены последствия развития институционального потенциала и условия развития функционирования институциональной среды в рамках инновационного предпринимательства. Приведены практические рекомендации по обеспечению инновационных проектов финансовыми ресурсами. Определены перспективные направления дальнейших исследований в рамках этой проблематики.

The article deals with theoretical aspects of institutionalization of innovation enterprise. The attention was paid to the practical and theoretical work of the scientists who studied this topic. It was stated that the main factor in the formation of prolonged fluctuations in all spheres of economic life is innovation. The consequences of the development of institutional capacity and conditions for the development of the functioning of the institutional environment within the framework of innovation entrepreneurship are outlined. Practical recommendations for providing innovative projects with financial resources are given. The perspective directions of further researches in the framework of the outlined problems are determined.

Ключові слова: інновація, інноваційна активність, інноваційна діяльність, інноваційний проект, інвестиції, інвестиційна діяльність, конкурентоспроможність, новації, підприємство, ефективність

Ключевые слова: инновация, инновационная активность, инновационная деятельность, инновационный проект, инвестиции, инвестиционная деятельность, конкурентоспособность, новации, предприятие, эффективность

Keywords: innovation, innovation activity, innovation activity, innovation project, investment, investment activity, competitiveness, innovations, enterprise, efficiency

ВСТУП

Стратегічним завданням української економіки на найближчу перспективу є перехід на інноваційну модель розвитку. Важливим структурним чинником інноваційного розвитку є нагромадження капіталу, динаміку та збалансованість якого визначає його технологічна та економічна ефективність.

Нині для українського підприємництва настає ви-

рішальний момент, коли процес інституціоналізації інноваційного підприємництва може дозволити вийти на новий рівень. Піднята проблема не є поза увагою науки, а ґрунтовно досліджується.

Вітчизняна інституціональна парадигма формується під впливом фундаментальних і прикладних досліджень М. Туган-Барановського, Р. Капелюшнікова, А. Чухна, В. Гейця, А. Гриценка, Т. Гайдая, В. Якубенка, В. Тамбовцева, В. Радасва, С. Кірдіної, А. Шастітко,

В. Вольчика, П. Саблука, В. Юрчишина, М. Маліка, С. Кваші, В. Месель-Веселяка, М. Дем'яненка, О. Шпи-чака, В. Зіновчука, Т. Осташко, М. Латиніна, О. Мороз, М. Йохна, М. Корецького, А. Мазура, Ю. Лопатинського та ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у теоретико-методологічному дослідженні процесу інституціоналізації інноваційного підприємництва в теоретичному аспекті як процесу вдосконалення методів підприємництва.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі використані методи системного та комплексного підходу, а також традиційні методи наукового пізнання економічних явищ і процесів, а саме порівняння, теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, систематизації.

Постановка проблеми

Економічний розвиток України відбувається досить суперечливо. В останні роки були забезпечені його відносно високі темпи, разом з тим не вдалося вирішити важливі макроекономічні, структурні й інституціональні проблеми, які не дозволяють надати економічному розвитку нової якості. Кризові явища у світовій економіці загострили ці проблеми й довели необхідність проведення насамперед інституціональних змін як умов подолання кризи та подальших економічних перетворень.

Стратегічним завданням української економіки на найближчу перспективу є перехід на інноваційну модель розвитку. Важливим структурним чинником інноваційного розвитку є нагромадження капіталу, динаміку та збалансованість якого визначає його технологічна та економічна ефективність.

Проте при застосуванні інституціонального аналізу проблема причинно-наслідкових зв'язків між формуванням і розвитком цілісної системи економічних відносин в інноваційній сфері, нагромадженням капіталу, реформуванням відносин власності, становленням ринкових інститутів, набуває логічної доказової бази.

Нині для українського підприємництва настає вирішальний момент, коли процес інституціоналізації інноваційного підприємництва може дозволити вийти на новий рівень.

Актуальність

Актуалізація та пріоритетність проблеми інституціоналізації економічного розвитку зумовлені рядом обставин, головною з яких є підвищення значущості інституціональних факторів. Сьогодні конкурентоспроможність національних економік і фірм все більше визначається здатністю до інновацій, сприйняття новітніх технологічних досягнень, в основі яких знаходяться людський, інтелектуальний та соціальний капітал, тобто певні якості робочої сили та мотивації робітників. Саме ця обставина створює економічні імперативи процесу інституціоналізації.

Сьогоднішні умови господарювання вимагають від українських підприємств адекватних механізмів реагування на динамічні зміни зовнішнього середовища, постійно зростаючі вимоги споживачів та велику конкуренцію на ринках.

Ефективна реалізація власності можлива, якщо

створений розвинутий інститут підприємництва, забезпечені специфікація та надійний захист прав власності на ресурси і результати їх використання, існують дієві стимули для ефективного використання ресурсів, нагромадження в інноваційному виробництві [7, 81].

Ще в кінці XIX ст. та першій половині XX ст. все-світньо відомими ученими Михайлом Туган-Барановським, Миколою Кондратьєвим і Йозефом Шумпетером були зроблені оригінальні інноваційні спостереження. Так, у своїй праці «Промислові кризи у сучасній Англії, їх причини і вплив на народне життя» (1894) Туган-Барановський, дослідивши різні підходи до пояснення технічного характеру економічного розвитку, зробив висновок, що не споживання керує виробництвом, а навпаки – виробництво управляє споживанням через нагромадження позичкового капіталу та його інвестування.

На думку українського ученого, позикові капітали поглинають наукові відкриття і технічні вдосконалення й підштовхують виробництво. Важливі успіхи в розкритті ролі інновацій у забезпеченні економічного розвитку були досягнуті ще представниками класичної політичної економії. Адам Сміт та Давид Рікардо при дослідженні механізму відтворення суспільного капіталу звертали увагу на роль в забезпеченні економічного розвитку, розвитку продуктивної сили праці «технічного прогресу» – саме цей термін вони використовували при розгляді теоретичних та практичних проблем економічного зростання.

Технічний прогрес зумовлює подальший поділ праці та вдосконалення спеціалізації робітників, що дозволяє підвищити продуктивність праці і збільшити обсяги виробництва. Вплив поділу праці і спеціалізації на підвищення продуктивності праці та нагромадження капіталу описаний у роботі А. Сміта «Дослідження природи та чинників багатства націй», у ній також досліджено роль нагромадження капіталу в розвитку виробництва. Ці положення в подальшому були розвинуті Д. Рікардо при дослідженні капіталістичного господарства як саморегульованої системи з ідеальними зворотними зв'язками для обґрунтування порівняльних переваг міжнародного поділу праці та спеціалізації країни [2, 20].

У представників неокласичної економічної теорії зустрічаються діаметрально протилежні оцінки ролі науки та технологій в економічному розвитку: від майже повного ігнорування до безперечного визнання. Починаючи від 70-90-х рр. XIX ст., коли на зміну класиків прийшли неокласики, і до 30-х рр. XX ст. останні більше уваги надавали вивченню не глобальних питань економічного розвитку, а дослідженню конкретних економічних проблем, серед яких важливе місце займали питання ціноутворення на окремих ринках та аналіз чинників впливу на нього. Зокрема, А. Маршалл увів в економічну теорію поняття еластичності попиту на споживчі товари. Л. Вальрас розробив систему загальної економічної рівноваги та її математичну інтерпретацію, де при дослідженні умов рівноваги фактор технологій вважався заданим. Але починаючи з середини XX ст. і донині проблема науково-технічного прогресу (НТП) перебуває в центрі уваги економічних теоретичних досліджень. Проведе-

ні аналітичні оцінювання росту ВВП по деяких країнах (передусім у США) показали, що вищі темпи його зростання порівняно з темпами збільшення використання таких ресурсів, як праця і капітал безпосередньо зумовлені науково-технічним прогресом [1, 121].

Невирішені раніше частини загальної проблеми

Досвід та рекомендації зарубіжних та вітчизняних вчених є беззаперечним, однак недостатньо з'ясованими є питання складових інституційного середовища інноваційного підприємництва та їх взаємодії один з одним.

Формулювання завдань та цілей статті

Процес розвитку певної організації повинен бути керованим. Засобом керованого розвитку є нововведення, які свідомо залучаються до виробничої культури й структури організації. Трансформація національної економіки значно посилила вимоги до якості теоретичного обґрунтування формування дієвих та сучасних механізмів державного управління, необхідні теоретичні розробки і рекомендації щодо сфери підприємництва подано в багатьох наукових працях.

Проте слід зазначити, що досягнення Україною якісно нових рівнів розвитку суспільства та економіки, посилення процесів світової глобалізації та посилення процесів конкуренції та спеціалізації країн, особливо з урахуванням проголошеного Україною курсу на євроінтеграцію, вимагає не тільки уточнення та формування нових завдань для системи державного управління, але й розуміння світових тенденцій та досвіду щодо досягнень національних політик країн у розвитку національного малого підприємництва [1, 54].

З часом увага теоретиків і практиків до проблем інноваційного підприємництва, внутрішнім джерелом та рушійною силою розвитку якого виступають розробка і впровадження нових технологій та застосування нововведень, посилюється.

Механізм, завдяки якому зайнятість стає таким перемикачем, можна описати в такий спосіб: впровадження нових технологій викликає до життя нові галузі.

На ранніх стадіях застосування піонерських технологій попит на робочу силу носить обмежений, проте інтенсивний характер. Це відбувається через те, що обсяги нового виробництва ще невеликі і потрібна не масова, а дуже кваліфікована, унікальна робоча сила. Але в цілому процес створення, розповсюдження та використання інновацій супроводжується всезростаючим попитом на діяльні кваліфіковані кадри, – як засіб активного використання і поширення знань та як чинник підвищення конкурентоспроможності виробництва і зростання ефективності інноваційної діяльності, на що звертають увагу і дослідники інноваційного підприємництва. Поступово обсяги виробництва зростають й увага акцентується на капітало-зберігаючій техніці, попит на робочу силу починає збільшуватися. Це зростання продовжується до насичення попиту, як на працю, так і на відповідні товари. Паралельно підвищується заробітна плата і зростають витрати. Виникає необхідність інновацій, що дозволяють зекономити працю. Відбувається відтік робочої сили, зниження заробітної плати і загального попиту,

тобто економічний спад.

Отже, центральним фактором при формуванні тривалих коливань у всіх сферах економічного життя є інновації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Виклад основних результатів. Інноваційне підприємство є найважливішою складовою національної інноваційної системи, його головним завданням є перетворення інтелектуального продукту-новації на інновацію, що має ринковий потенціал, виступає чинником ефективності та конкурентоспроможності національної економіки. Однак для його ефективного розвитку є необхідним досконале функціонування всіх суб'єктів інституційного середовища, в якому воно перебуває, а також налагоджена взаємодія одного з іншим.

Неможна стверджувати, що вплив на розвиток інноваційного підприємства йде лише з боку інститутів, адже інноваційне підприємство зі зростанням ступеня свого розвитку, слід розглядати як фактор забезпечення розвитку вищих технологічних укладів, а отже, як фактор сприяння науково-технічному прогресу, який змінює масштабність та впливовість окремих інститутів. Тому відбувається тісна взаємодія інноваційного підприємства з іншими інститутами, яка полягає у створенні інститутами сприятливих умов для суб'єктів інноваційного підприємства та, у разі їх успіху, локалізації інноваційної квазіренти в межах національної економіки, а отже, і рушійної сили економічного зростання країни [4, 117-118].

Важливим наслідком розвитку інституційного потенціалу, як частини стратегічного, є зниження ризикованості та невизначеності функціонування національного господарства шляхом встановлення правил визначення та вибору альтернатив економічної поведінки складових потенціалу. Норми і традиції в даному випадку використовуються як інструменти, що забезпечують структурованість і передбачуваність шляхів та результатів розвитку національної економіки. Норми та традиції в суспільстві дозволяють також приймати структуровані управлінські рішення, особливо стратегічного характеру, тому що спонукають економічних і соціальних агентів діяти відповідно встановлених на полі дій правил, норм, прав та обов'язків.

Особливе значення набуває розширення інституційного потенціалу у сфері контрактів та угод, які є основою підприємницької діяльності, соціального партнерства, взаємодії держави і бізнесу. Здійснення інституційних перетворень може бути проведено за одним з наступних підходів: конструктивним чи компромісним. При конструктивному підході відбувається побудоване на раціональних основах конструктивне оформлення політичної та економічної організації держави на основі застосування методів та моделей стратегічного управління, яке передбачає визначення мети та запланованих пріоритетних шляхів розвитку держави.

Конструктивний підхід разом із швидкими реформами І.Г. Манцуров називає революційною моделлю змін, усі інші комбінації з повільними реформами –

еволюційною моделлю. Компромісний підхід передбачає спонтанні ситуативні інституційні підходи вирішення проблем у сфері економіки чи політики в момент їх виникнення чи виявлення [6, 31-33].

Для забезпечення інноваційних проектів фінансовими ресурсами доцільно прискорити створення державних інноваційних фінансово-кредитних установ; створити інститут державного «посівного» фінансування інноваційних проектів; створити механізми державного гарантування та страхування кредитів, спрямованих на низько ризиковані інноваційні операції, наприклад, оновлення основних засобів, закупівлю ресурсозберігаючих технологій, розвиток персоналу; розробити систему податкового стимулювання інноваційної діяльності, зокрема, малого високотехнологічного бізнесу; провести комплекс заходів щодо сприяння розвитку венчурного підприємництва; ініціювати формування мережі місцевих інвестиційних компаній.

Важливим напрямком активізації стратегічного потенціалу виступає посилення дії інституційних інвесторів – суб'єктів ринку фінансових послуг, що виступають проміжною ланкою в інвестиційному процесі, перерозподіляючи фінансові ресурси шляхом капіталовкладень активів приватних інвесторів, що були попередньо акумульовані, з метою зростання їх вартості, отримання прибутку чи досягнення певного рівня соціальної збалансованості [5, 14].

ВИСНОВКИ

В основі інноваційного шляху розвитку інноваційної економіки лежить цілеспрямований процес пошуку, підготовка свідомості, реалізації і комерціалізації науково-технічних нововведень, які дозволяють підвищити ефективність суспільного виробництва, покращити життєдіяльність суспільства та особистості, включаючи високий ступінь захищеності індивіда [4, 51].

Інституціоналізація інноваційного підприємництва є необхідною для впровадження нових технологій, підвищення рівня якості продукції та ефективності виробництва.

Незважаючи на достатню кількість досліджень інституціоналізації інноваційного підприємництва. Подальші дослідження можна проводити в напрямі розроблення нових емпіричних моделей з метою аналізу взаємозв'язку між інституціональним розвитком і інвестиційним кліматом в Україні та здійснення інноваційної діяльності, а також вирішення проблем становлення інноваційної економіки.

Список використаних джерел

1. Артеменко В.В., Дідок В.В. Інноваційні процеси як один із шляхів розвитку малого підприємництва. // Сучасні проблеми економіки та підприємництва: Збірник наукових праць. – Випуск 5 (2). – Київ: ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2010. – 168 с.
2. В.В. Зянько. Інноваційне підприємство: сутність, механізми і форми розвитку. Монографія. – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2008. – 397 с.
3. Вітлінський В.В. Економіка підприємств // В.В. Вітлінський – К.: ТОВ «Борисфен-М», 2006. – 336 с.
4. Гавриш Ю. Підвищення конкурентноспроможності через інноваційну діяльність // Сучасні проблеми економіки та підприємництва: Збірник наукових праць. – Випуск 11. – Київ: ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2013. – 320 с.
5. Гусев В.В., Гусева Я.В. Структуризация институционализации инновационного предпринимательства в России. – Москва: Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «МГУТУ им. К.Г. Разумовского» (Первый казачий университет), Россия, 2015. – 18 с.
6. Микитюк П.П., Крисько Ж.Л., Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Скочиляс С.М. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник. – Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. – 224 с.
7. Мозолок Н.І. Інституціоналізація інноваційного розвитку // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. Випуск 10. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2015. – 404 с.